

Ляшенко-Щербакова В.В.аспірантка кафедри менеджменту
Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8697-0870>**Liashenko-Shcherbakova Valeria**

International Humanitarian University, Odesa

АНАЛІЗ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВПЛИВУ ГАЛУЗІ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

ANALYSIS OF THE PHARMACEUTICAL MARKET OF UKRAINE THROUGH THE PRISM OF THE INDUSTRY'S IMPACT ON THE NATIONAL ECONOMY

У науковій статті здійснено аналіз фармацевтичного ринку України за період 2010–2024 рр. Проаналізована динаміка розвитку ринку та чинники, які впливають на нього. Здійснено оцінку впливу фармацевтичної галузі на національну економіку України через показник внеску у ВВП і створення робочих місць. Досліджено обсяг ринку лікарських засобів та аптечного продажу. Проаналізовано різні сегменти фармацевтичного ринку, зокрема рецептурних і безрецептурних препаратів, біологічних і генеричних ліків, цінового сегменту. Проаналізована структура фармацевтичного ринку за учасниками. Досліджено роздрібний ринок (аптечний сегмент). Визначені ключові національні фармацевтичні виробники та їх частка на ринку. Оцінені показники імпортно-експортної діяльності на ринку. Визначені основні країни-імпортери та характеристики імпорту фармацевтичного ринку.

Ключові слова: фармацевтичний ринок, фармацевтична промисловість, національна економіка, імпорт, експорт.

The scientific article analyzes the pharmaceutical market of Ukraine for the period 2010–2024. The dynamics of market development and factors that influence it (namely legal, economic, political and social) are analyzed. The impact of the pharmaceutical industry on the national economy of Ukraine is assessed through the indicator of contribution to GDP and the creation of jobs. The volume of the market of medicines and pharmacy sales was investigated. Various segments of the pharmaceutical market have been analyzed, in particular prescription and over-the-counter drugs, biological and generic drugs, and the price segment. The structure of the pharmaceutical market by participants is analyzed. The retail market (pharmacy segment) was investigated. Key national pharmaceutical manufacturers and their market share are identified. The indicators of import-export activity in the market are estimated. The main importing countries and characteristics of the import of the pharmaceutical market are determined. Today, the pharmaceutical industry creates more than 50 thousand jobs in various sectors of the national economy: production, research, distribution and retail, which makes it socially important. The contribution of the pharmaceutical industry to Ukraine's GDP is about 1-1.5% of GDP. It is determined that Ukrainian pharmaceutical branch remains import-dependent, since there is still a high dependence on imported active pharmaceutical ingredients. Pharmaceutical imports in Ukraine make up a significant part of the total market, in particular in the segments of prescription drugs, vaccines, innovative drugs and specialized medical products. There is also a significant integration of the pharmaceutical market with the European market, which leads to an improvement in the quality of domestic pharmaceuticals and goods through the harmonization of production standards. It is established that in conditions of war and economic instability, the industry was able to adapt, maintaining the level of employment and ensuring the need for pharmaceutical goods and products, which made it less vulnerable to economic fluctuations.

Key words: pharmaceutical market, pharmaceutical industry, national economy, import, export.

Постановка проблеми. Фармацевтичний ринок України має стратегічне значення для національної економіки. Ця наукомістка галузь займає значну частку в структурі економіки

України, забезпечуючи робочі місця та інвестиції в країну. Вона має значний експортний потенціал. В останні роки українські фармацевтичні виробники активно розширюють екс-

порт у країни ЄС, Азії та Африки, що підвищує валютні надходження в державу. А також є інвестиційно привабливою. Стабільний розвиток фармацевтичного ринку приваблює міжнародних інвесторів та стимулює модернізацію виробничих потужностей.

Іншою важливою причиною стратегічної важливості цієї галузі є її вплив на національну безпеку країни через суттєвий вплив на здоров'я населення. Охорона здоров'я та фармацевтичне забезпечення є важливими елементами реалізації соціальної політики країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У певні періоди часу багато українських науковців приділили увагу аналізу даного питання, зокрема Б. Дергалюк, М. Рахман, О. Світовий, О. Травіна та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте певні питання потребують подальшого поглибленого вивчення, зокрема оцінці впливу на національну економіку та імпортно-експортній діяльності, оскільки фармацевтична галузь є досить динамічною і на неї впливають багато різноманітних чинників.

Все це актуалізує дане дослідження, **метою** якого є аналіз фармацевтичного ринку України із оцінкою його ключових показників і визначенням основних викликів і тенденцій розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фармацевтична промисловість є однією з найперспективніших галузей світової економіки. Сьогодні фармацевтичний ринок входить до п'ятірки найбільш прибуткових та є однією з найбільш наукомістких галузей світової економіки [1]. За даними Євростату, фармацевтична промисловість – це світовий лідер серед високотехнологічних галузей за створенням валової доданої вартості на зайняту особу, при цьому близько 1/5 всіх витрат на НДДКР в світі припадає саме на фармацевтичне виробництво [1].

Фармацевтичний ринок України відіграє важливу роль у розвитку національної економіки. Він є одним із найбільш динамічних і перспективних секторів національної економіки, що забезпечує не лише медичну безпеку населення, а й значний внесок у економічне зростання, соціальну стабільність та інноваційний розвиток країни.

Аналіз фармацевтичного ринку України за період 2010–2024 років передбачає розгляд ключових показників, тенденцій, впливу законодавчих змін та впливу самої фармацевтичної галузі на національну економіку, економічної ситуації, та зовнішніх чинників.

Перш за все, розглянемо вплив фармацевтичної галузі на економіку України. Аналізуючи звіти про фармацевтичний ринок України від

Proxima Research, IQVIA, SMRK, вплив фармацевтичної галузі на національну економіку, у першу чергу, оцінюється через її *внесок у ВВП*. Внесок фармацевтичної галузі у ВВП України становить близько 1–1,5% ВВП. Відповідно до даних, зазначених О. В. Травіною у [11], у довоєнні часи показник ВВП на одного працівника складав 1,356 млн грн.

Фармацевтичний ринок в Україні один з найбільш швидко зростаючих (*темпи його розростання* складають близько 20% на рік). Україна входить до числа найбільших виробників ліків у Східній Європі [1]. У період 2017–2021 рр. *обсяги виробництва* фармацевтичної продукції в Україні зросли понад 1,7 разів [11, с. 193].

За даними Proxima Research, у 2023 році обсяг аптечного продажу лікарських засобів в Україні значно зріс у порівнянні з 2022 роком. За підсумками 2023 року, обсяг ринку лікарських засобів у грошовому еквіваленті склав близько 130 мільярдів гривень, що на 25% більше, ніж у 2022 році. У 2024 році за перші 9 місяців фармацевтичний ринок зріс до 139,7 млрд грн (+18,3% порівняно з аналогічним періодом 2023 року) [2]. Загалом ринок аптечного кошика (включаючи лікарські засоби, дієтичні добавки, медичні вироби та косметику) досяг 164 мільярдів гривень, демонструючи зростання на 29% у порівнянні з 2022 роком.

Через високі темпи цифровізації та вимог до спрощення доступу до ліків від споживачів, в останні роки відбувається бурхливий розвиток онлайн-продажів. Частка онлайн-продажів у 2023 році склала близько 15% фармацевтичного ринку України. Фармацевтичний e-commerce ринок України за обсягами продажів у 2023 році – 0,4 млрд. дол. США [12].

Динаміка розвитку фармацевтичного ринку України за період 2010–2024 років представлена на рис. 1. Вона демонструє значне зростання ринку, особливо в останні роки.

Аналізуючи динаміку розвитку фармацевтичного ринку ми можемо класифікувати наступні фази його розвитку у період 2010–2024 рр.:

– 2010–2013 рр., що характеризується відносною стабільністю до політичної кризи, а також значним впливом та ключовою роллю державного регулювання цін.

– 2014–2015 рр. характеризується впливом економічної кризи, військових дій на сході України, девальвації гривні, що призвели до скорочення імпорту та переходу до локальних фармацевтичних виробників.

– 2016–2019 рр. – період поступового відновлення фармацевтичного ринку та зростаючої ролі локальних виробників завдяки імпортозаміщенню.

Рис. 1. Динаміка розвитку фармацевтичного ринку України за показником обсягу ринку (млрд грн), 2020–2024 рр.

Джерело: сформовано автором на основі даних [1; 3–5; 8]

– 2020–2024 рр. – цей період характеризується значним впливом пандемії COVID-19 на фармацевтичну галузь, що призвів до зростання попиту на ліки проти вірусних захворювань і вакцини, нової форми організації аптечного бізнесу – розвитку онлайн-аптек і електронних рецептів в Україні. Іншим ключовим чинником, що впливає на національну фармацевтичну галузь, є повномасштабна війна росії проти України, через якої 2022 рік характеризувався перебоями з логістикою та адаптацією до нових умов функціонування ринку. Проте ці два чинники стали тригерами для розвитку національної фармацевтичної галузі, про що свідчать данні рис. 1. 2022 рік характеризується суттєвим збільшенням питомої ваги апаратури і виробів медичного призначення, особливо зріс обсяг хірургічних матеріалів, товарів для догляду за ранами тощо (з 26% до 39% – у грошовому вимірі) [7].

Загалом, основними чинниками приросту фармацевтичного ринку є збільшення конкуренції серед виробників генеричних препаратів і збільшення обсягів споживання дешевих лікарських засобів [1]. Значну роль у зростанні фармацевтичного ринку відіграли такі чинники, як підвищення захворюваності на грип і ГРВІ та адаптація фармацевтичного сектору до умов повномасштабної війни. Крім того, частка дієтичних добавок у структурі продажів зросла до 10,4% у грошовому еквіваленті. У натуральному вираженні загальний обсяг аптечного продажу залишився відносно стабільним порів-

няно з 2022 роком, що свідчить про вплив підвищення середньозважених цін на ринку [8].

Загальний *обсяг аптечного продажу* в Україні у 2023 році, у натуральному вираженні (млн упаковок), демонструє поступове зростання порівняно з 2022 роком. За даними аналітичних джерел, на кінець листопада 2023 року загальний обсяг продажу становив 109,8 млн упаковок, що на 12,1% більше, ніж у 2022 році (рис. 2).

- Серед основних категорій товарів:
- Лікарські засоби: 71,8 млн упаковок (+8,5%).
- Дієтичні добавки: 9,1 млн упаковок (+42,1%).
- Медичні вироби: 23,6 млн упаковок (+9,5%).

При цьому, важливо зазначити, що за даними [7], державна частка у фармацевтичному ринку зростає. У 2022 році частка сумарних державних закупівель і реімбурсації склала 36%, а лікарських засобів – 33%. Станом на 2024 рік, 1/3 всього ринку лікарських засобів має державне фінансування. Збільшилася частка реімбурсаційних виплат за рахунок розширення програми «Доступні ліки», за такими категоріями, як цукровий діабет, розлади психіки і поведінки [7]. Державні витрати за програмою «Доступні ліки», яка була запущена у 2017 році, у 2023 році склали 6 млрд грн, у порівнянні з бюджетом на 2021 рік – близько 4 млрд грн. А щорічні витрати держави на закупівлю ліків через міжнародні організації становлять 10-15 млрд грн (включно з вакцинами).

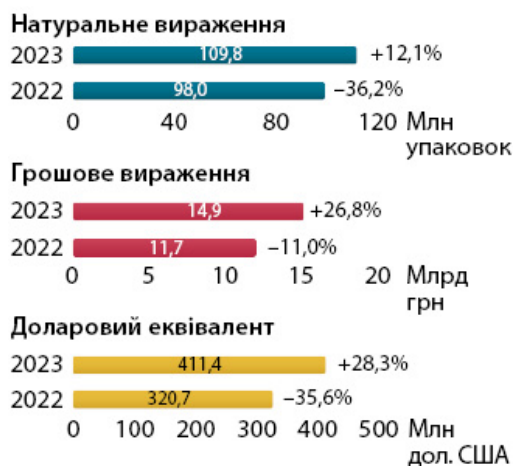

Рис. 2. Обсяги роздрібної реалізації товарів «аптечного кошика» з підсумками листопада 2022–2023 рр.

Джерело: [6]

Рис. 3. Обсяги роздрібної реалізації товарів «аптечного кошика» в грошовому і натуральному вираженні, а також у доларовому еквіваленті (за курсом НБУ) за підсумками 9 міс 2022–2024 рр.

Джерело: [2]

Фармацевтичний ринок України має складну багаторівневу структуру, яка охоплює виробництво, дистрибуцію, роздрібну торгівлю та споживання медичних препаратів. Для детального аналізу розглянемо основні сегменти ринку, їхні частки, ключових гравців та тенденції на ринку.

Аналіз сегментів фармацевтичного ринку, станом на 2024 рік, представлено на рис. 4. Найбільшу долю обіймають лікарські засоби – 70% ринку, найменшу – косметичні засоби (8%).

Аналіз сегментів рецептурних (Rx) та безрецептурних (OTC) препаратів показав, що частка на ринку рецептурних препаратів становить близько 55–60% у грошовому еквіваленті. Основними споживачами Rx є лікувальні установи, аптеки, пацієнти з хронічними чи складними захворюваннями. Серед ключових продуктів рецептурних препаратів можна виділити препарати для серцево-судинної системи, онкологічні препарати, антибіотики та антивірусні засоби. При цьому спостерігаються такі тренди розвитку цього сегменту, як розширення програм державного фінансування (наприклад, «Доступні ліки»), а також зростання попиту на інноваційні дорогі препарати.

Частка на ринку безрецептурних препаратів (OTC) становить близько 40–45% у грошовому вираженні. Основними споживачами Rx є аптеки та пацієнти, що самостійно лікуються. Основними продуктами цього сегменту є препарати для лікування застуди та грипу (анальгетики, жарознижувальні засоби), засоби від болю, засоби для шлунково-кишкового тракту, вітаміни та дієтичні добавки. Ключовими трен-

дами за цим сегментом є високий попит на самостійне лікування через економічні чинники, а також активну роль відіграє саме маркетинг і рекламні кампанії з популяризації OTC-препаратів.

Відтак, сегмент рецептурних препаратів залишається домінуючим завдяки складним захворюванням і державному фінансуванню, тоді як OTC-препарати активно підтримують сегмент самостійного лікування.

Аналіз сегменту біологічних і генеричних ліків продемонстрував, що частка на ринку біологічних препаратів зростає і становить, станом на 2024 рік, близько 20% у грошовому еквіваленті. Основними продуктами цього сегменту є моноклональні антитіла, а також препарати для лікування аутоімунних захворювань, онкології, рідкісних хвороб. Ключовими трендами за цим сегментом фармацевтичного ринку є впровадження біосимілярів (генерики біологічних препаратів) для зниження вартості лікування, а також розширення досліджень і розробки локальних виробників у сегменті біотехнологій.

Частка генеричних ліків на ринку складає близько 80% у натуральному еквіваленті (в упаковках), але у грошовому значно менше через нижчу середню ціну. Перевагами цього сегменту є доступність для широких верств населення. Основу виробництва генеричних ліків в Україні складають локальні виробники, зокрема «Дарниця», «Артеріум» і «Фармак».

Ключовими трендами за цим сегментом є конкуренція між імпортерами та локальними виробниками, а також впровадження міжна-

Сегменти фармацевтичного ринку України, 2024 рік

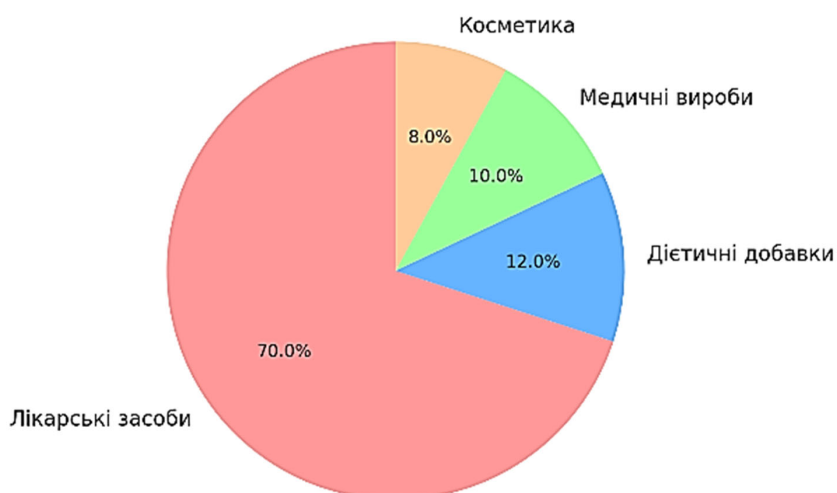

Рис. 4. Сегменти фармацевтичного ринку України, 2024 рік

Джерело: сформовано автором на основі даних [1; 3–5; 8]

родних стандартів якості (GMP) для підвищення експортного потенціалу українських фармацевтичних виробництв.

Структура попиту медичних препаратів, станом на 2024 рік (рис. 5) представлена ліками для серцево-судинної системи, що обіймають найбільшу частку (30%), антибіотиками – близько 20%, засоби від болю та запалення – 15%, протівірусними препаратами та вітамінні – 10%, інше – 15%.

Ціновий сегмент ринку представлено наступним чином:

- економ-клас (генерики) – понад 50% споживання;
- середній сегмент – 30–40%;
- преміум-клас (оригінальні препарати) – до 10%.

Вище зазначені дані та тренди свідчать про часткове відновлення ринку після попередніх спадів, спричинених війною та економічними труднощами. Основну частину аптечного кошика традиційно складають лікарські засоби, які забезпечують понад 65% натурального обсягу продажів [3–5].

Основними учасниками фармацевтичного ринку є споживачі, фармацевтичні виробники (українські та іноземні), дистриб'ютери, аптеки та аптечні мережі.

На фармацевтичному ринку України представлені різноманітні українські та міжнародні фармацевтичні компанії. Українські фармацевтичні компанії мають різні форми власності: державну, приватну та колективну. Серед учасників ринку є представники малого та серед-

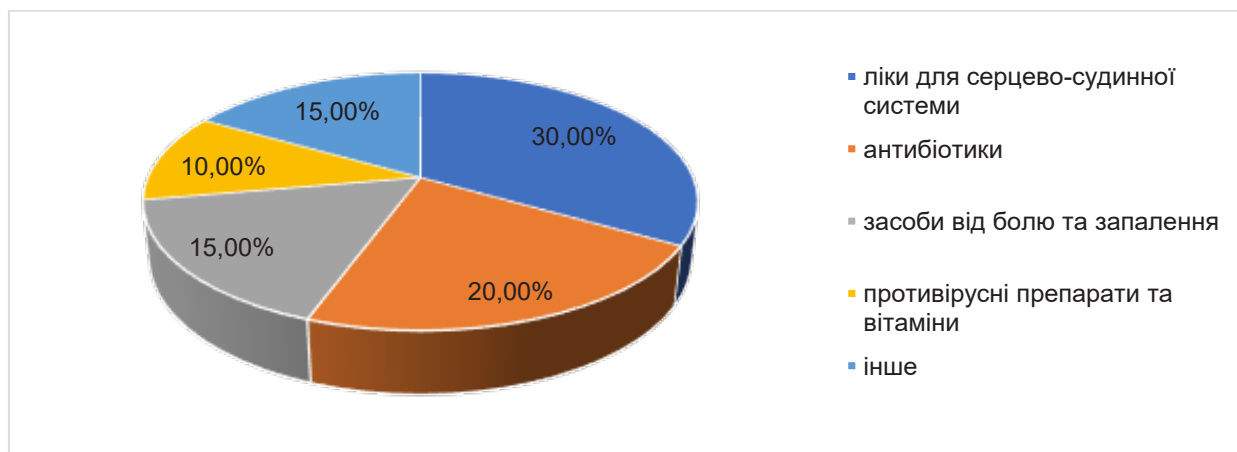

Рис. 5. Структура попиту медичний препаратів в Україні, 2024 рік

Джерело: сформовано автором на основі даних [1; 3–5; 8]

нього підприємництва, та масштабні виробничі комплекси [9].

Локальні виробники («Фармак», «Дарниця», «Артеріум», «Біофарма», «Інтерхім» тощо) контролюють майже 40% обсягу фармацевтичного ринку у грошовому еквіваленті і 72% – у натуральному. Станом на 2024 рік частка провідних українських виробників на фармацевтичному ринку України розподіляється наступним чином (за приблизними оцін-

ками у грошовому вираженні): «Фармак» (5,63%), «Дарниця» (4,87%), «Артеріум» (3,23%), «Біофарма» (2%). 2/3 фармацевтичних препаратів у секторі аптечних продажів представлені саме українськими фармацевтичними компаніями [9]. Загальні характеристики українських фармацевтичних компаній за показниками кількості товарних позицій, кількості виробництв і представленості на ринках збуту надані на рис. 6-7.

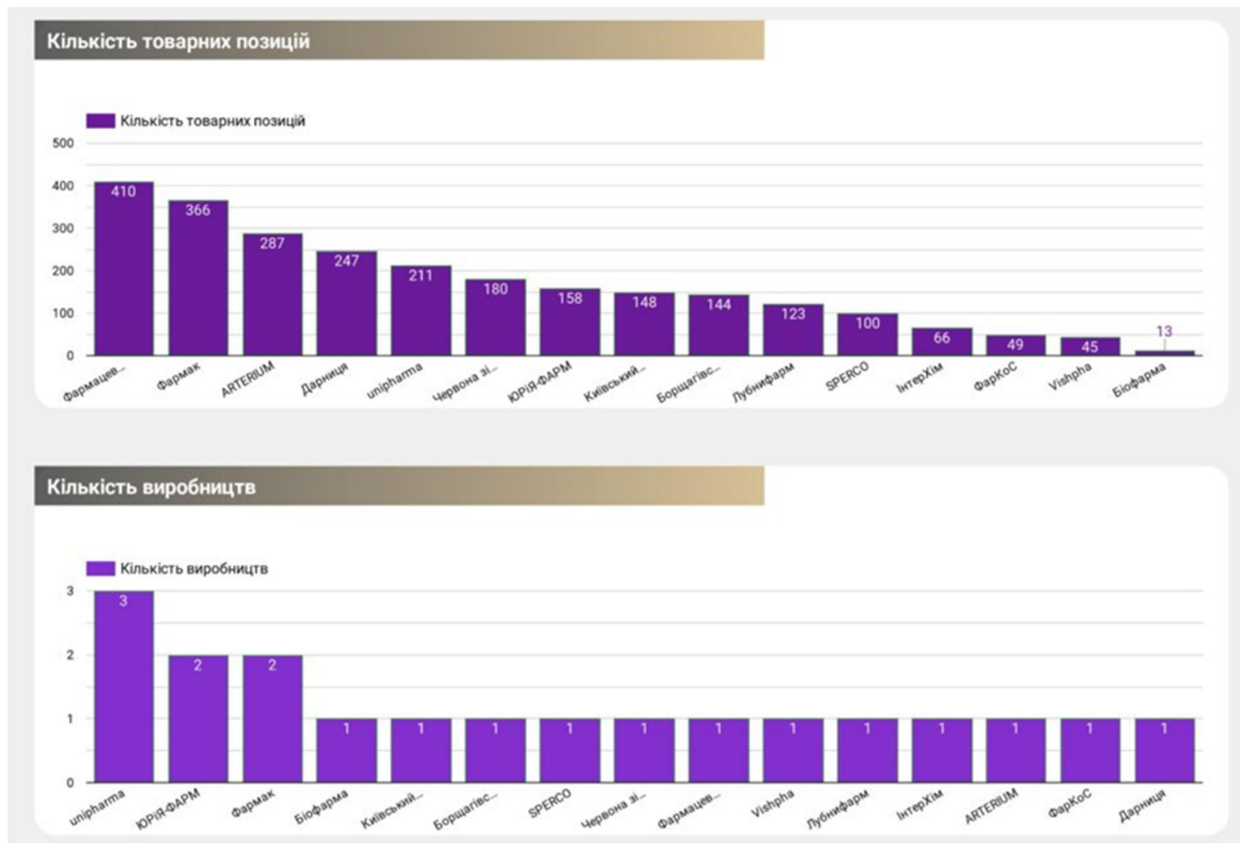

Рис. 6. Рейтинг українських фармацевтичних компаній за кількістю товарних позицій та виробництв, 2024 рік

Джерело: [10]

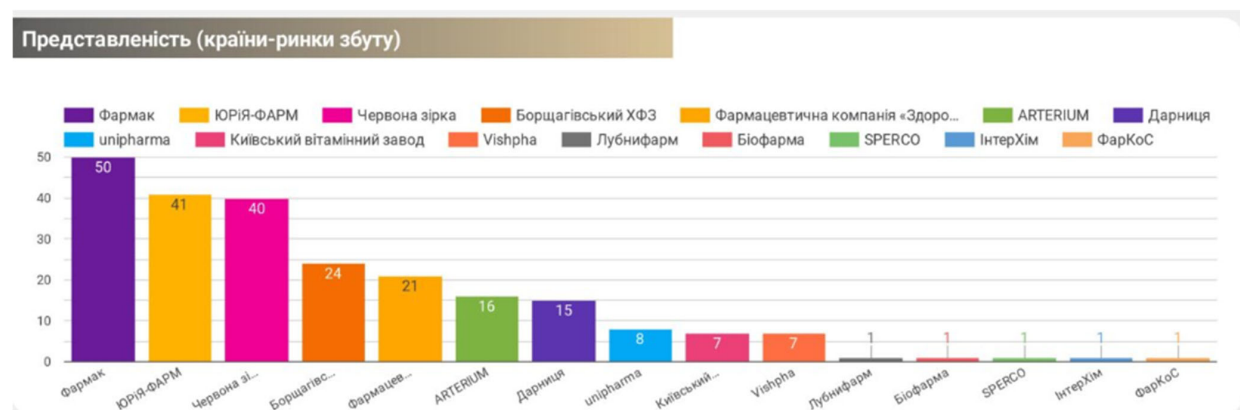

Рис. 7. Рейтинг українських фармацевтичних компаній за кількістю країн-ринків збуту, 2024 рік

Джерело: [10]

«Фармак» є лідером серед українських виробників, значний акцент робиться на експорт та інноваційні препарати, зокрема в області кардіології, ендокринології та респіраторних захворювань. «Дарниця» – основний виробник генеричних препаратів, у своїй діяльності робить фокус на фармацевтичних продуктах для серцево-судинної системи та анальгетиках. Основні напрями «Артеріум» є антибіотики, препарати для гастроентерології та анальгетики. Активна робота у сфері внутрішнього і зовнішнього ринку. «Біофарма» спеціалізується на виробництві біологічних

препаратів, зокрема для імунології, плазмозамінників і препаратів крові.

Прибутковість українських фармацевтичних компаній у 2023 році склала: «Фармак» – понад 10 млрд грн обороту, експорт – 25% від загального обсягу; «Дарниця» – 7-8 млрд грн., а «Артеріум» – близько 6 млрд грн. Рентабельність українських компаній зростає завдяки орієнтації на генерики та розширення експортних ринків.

Сукупно ці чотири українські фармацевтичні компанії займають приблизно 25% фармацевтичного ринку України. Решта припадає

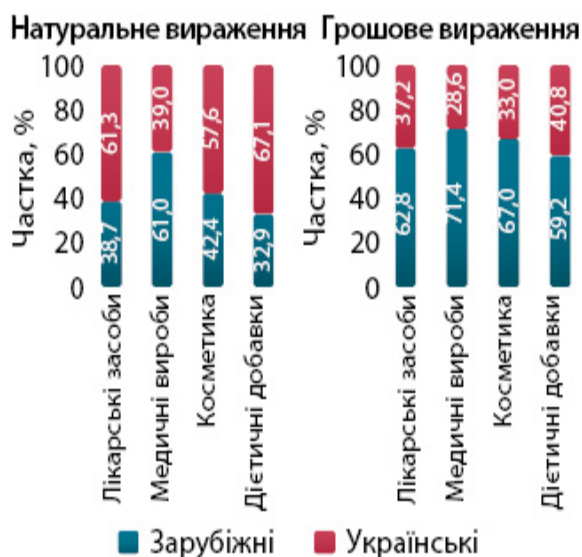

Рис. 8. Структура аптечного продажу товарів «аптечного кошика» українського і зарубіжного виробництва (за місцем виробництва) у грошовому і натуральному вираженні за підсумками жовтня 2024 р. у розрізі категорій товарів
Джерело: [2]

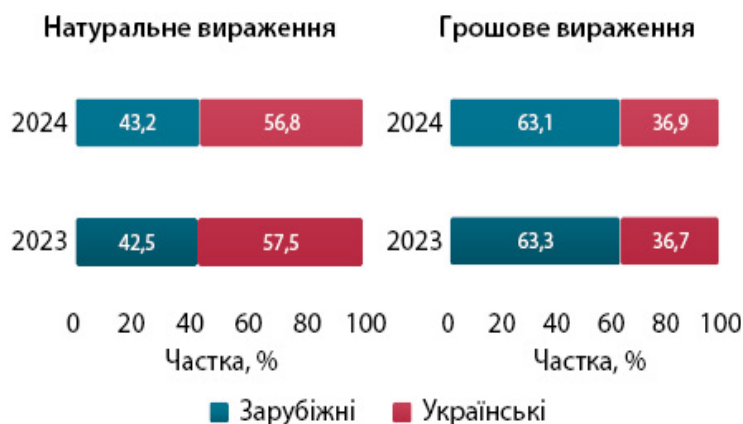

Рис. 9. Структура аптечного продажу товарів «аптечного кошика» українського і зарубіжного виробництва (за місцем виробництва) у грошовому і натуральному вираженні за підсумками жовтня 2023–2024 рр.

Джерело: [2]

на інших українських виробників та імпортерів продукцію. Відтак, локальні фармацевтичні виробники залишаються конкурентоспроможними завдяки нижчій ціні на продукцію та державній підтримці через такі програми як «Доступні ліки».

Загальна характеристика представленості українського і зарубіжного фармацевтичного виробництва у структурі аптечного продажу товарів «аптечного кошика» надана на рис. 8 і 9.

Дистриб'ютори – це ключова ланка між виробниками і аптеками, вони забезпечують доставку ліків у всі регіони країни, включно з найвіддаленішими.

Ключовими дистриб'юторами фармацевтичних товарів на українському ринку є: ТОВ «БаДМ» (найбільший дистриб'ютор); БЦ «Фармація» (торгівля спеціалізованими лікарськими засобами та препаратами); «Корекс – Україна» (широкий спектр послуг щодо логістики клінічних досліджень на території Східної Європи); «Людміла – Фарм» (найбільший за обсягами дистриб'ютор, що виконує свою діяльність у госпітальному секторі); ПАТ «Медфармком – Центр»; СП «Оптіма – Фарм»; «Вента ЛТД»; ВАТ «Фармпланета» [9]. Проте основні гравці («БаДМ», «Оптіма-Фарм», «Вента ЛТД») контролюють понад 80% ринку. Середній оборот великих дистриб'юторів становить 20–30 млрд грн на рік.

Безумовно, війна у 2022 році негативно вплинула на логістику, але великі дистриб'ютори швидко адаптувалися, перенісши склади до західних регіонів.

Роздрібний ринок (аптечний сегмент). Частка аптечних мереж у 2023 році складає понад 65%, завдяки експансії великих мереж, таких як «Аптека низьких цін» (АНЦ), «Подорожник», «Мед-Сервіс». Спостерігається скорочення частки незалежних аптек з 70% у 2010 році до 35% у 2023 році, через значну конкуренцію з аптечними мережами і постійним збільшенням регуляторних вимог до здійснення діяльності.

Також, на українському ринку працюють різноманітні компанії з інших держав, включно з країнами ЄС. Серед ключових міжнародних фармацевтичних компаній найбільші частки займають «Bayer» (Німеччина), «Sanofi» (Франція), «Pfizer» (США), «Novartis» (Швейцарія). Найвища частка фармацевтичних товарів, що імпортується, представлена категоріями лікарських засобів і добавок дієтичного типу [9].

Вплив іноземних компаній на український фармацевтичний ринок:

– Домінування в інноваціях: іноземні компанії є лідерами в сегменті інноваційних, дорогих препаратів для складних захворювань.

– Імпортозалежність: Україна значною мірою залежить від імпорту вакцин, онкопрепаратів та спеціалізованих ліків.

– Лідерство в сегменті рецептурних препаратів: іноземні фармацевтичні компанії займають сильні позиції у сегменті рецептурних препаратів (Rx), особливо для лікування хронічних захворювань і складних станів.

– Маркетинг: Активні рекламні кампанії забезпечують популярність безрецептурних препаратів (особливо для Bayer).

– Важливими показниками аналізу фармацевтичного ринку України є показники експорту та імпорту.

Обсяги експорту фармацевтичної продукції України у 2020–2024 рр. демонстрували різну динаміку через вплив зовнішніх чинників, зокрема пандемії, війни та логістичних проблем. Українські компанії активно нарощують експорт, що також зміцнює їх позиції на внутрішньому ринку. Характеристика експорту за роками, починаючи з 2020 року:

– 2020 рік: До пандемії COVID-19 експорт залишався стабільним, основні напрямки включали країни СНД і Європи.

– 2021 рік: Експорт склав близько 317 млн доларів США, однак зменшився через глобальні економічні виклики, пов'язані з COVID-19.

– 2022 рік: Обсяг експорту скоротився на 24% у порівнянні з 2021 роком (240 млн доларів США), головним чином через логістичні труднощі, спричинені війною та ускладненням транспортування фармацевтичної продукції. Припинено експорт до РФ та РБ, які були одними з найбільших сегментів експортного ринку.

– 2023 рік: Експорт досяг 279 млн доларів США, що на 17 % більше порівняно з 2022 роком, але все ще нижче рівня 2021 року. Основними ринками у 2023 році є Узбекистан, Казахстан, Литва, Молдова та Грузія.

– 2024 рік: Очікується подальше зростання експорту завдяки стабілізації логістичних маршрутів і розширенню географії продажів, зокрема на ринки Близького Сходу, Африки та Європи.

Ключовими фармацевтичними продуктами українських фармацевтичних компаній для експорту є готові засоби лікарського типу, різні вироби медичного призначення, косметичні засоби та дієтичні добавки.

Імпортні фармацевтичні препарати обіймають 65% обсягу українського фармацевтичного ринку, особливо в сегменті дорогих оригінальних ліків. Основними країнами-імпортерами на український фармацевтичний ринок є:

– Німеччина (20% від загального імпорту), що іспортує такі основні препарати: вакцини,

інноваційні лікарські засоби для онкології, діабету, кардіології. Серед найвідоміших фармацевтичних компаній – Bayer, Merck, Stada;

– Індія (17%) імпортує генерики, антибіотики, анальгетики. Відомі компанії: Sun Pharma, Dr. Reddy's, Cipla.

– Франція (14%) імпортує кардіопрепарати, вакцини, інсуліни. Відомі компанії: Sanofi, Servier.

– США (12%) імпортує вакцини, антибіотики, біологічні препарати. Відомі компанії: Pfizer, Johnson & Johnson.

– Швейцарія (10%). Основні препарати: онкопрепарати, біологічні засоби, препарати для рідкісних хвороб. Відомі компанії: Novartis, Roche.

– Польща (8%) імпортує генерики, препарати для гастроентерології та кардіології. Відомі компанії: Polpharma, Adamed.

Фармацевтичний імпорт в Україні становить значну частину загального ринку, зокрема в сегментах рецептурних препаратів (Rx), вакцин, інноваційних препаратів і спеціалізованих медичних засобів.

Обсяги імпорту (у грошовому вираженні) за роками:

– 2020 рік: 2.2 млрд дол. США, спостерігається зростання через пандемію COVID-19 та активний імпорт вакцин і противірусних засобів;

– 2021 рік: 2.5 млрд дол. США, спостерігається зростання на 12 % порівняно з 2020 р., що викликане стабілізацією попиту та новими хвилями COVID-19;

– 2022 рік: 2.1 млрд дол. США, спостерігається зменшення імпорту через війну, труднощі в логістиці, падіння платоспроможності населення;

– 2023 рік: 2.4 млрд дол. США, спостерігається помірне відновлення завдяки стабілізації економіки та гуманітарній допомозі;

– прогнозні данні на 2024 рік (прогноз) свідчать про зростання імпорту до 2.7 млрд дол. США через збільшення доступності інноваційних препаратів, оновлення програм державних закупівель).

Важливими характеристиками імпорту на фармацевтичному ринку України є переважання інноваційних препаратів (збільшується частка біологічних засобів та інноваційних ліків), імпорт вакцин, збільшення гуманітарні поставки ліків через війну, розширення імпорту фармацевтичних препаратів завдяки програм реімбурсації.

Важливим показником для аналізу впливу галузі на національну економіку є *показники зайнятості населення*. Сьогодні фармацевтична галузь створює понад 50 тисяч робочих

місць у різних секторах національної економіки: виробництві, науково-дослідній сфері, дистрибуції та роздрібній торгівлі.

Додатково забезпечує роботою суміжні галузі. Фармацевтичний сектор має значний вплив на зайнятість у логістичних і транспортних компаніях, які займаються доставкою медикаментів по країні. Наявність фармацевтичних виробництв і лабораторій сприяє розвитку наукових спеціальностей, зокрема закладів вищої освіти, що готують фахівців для цієї галузі та здійснюють наукові та клінічні дослідження.

Галузь активно розвивається завдяки молодим фахівцям, особливо у сфері технологій, маркетингу та досліджень. Вона стала важливим напрямом для фахівців з фармацевтики, біотехнологій, а також медичних представників. Зростання аптечних мереж та виведення нових фармацевтичних товарів і продуктів створює додаткові робочі місця для працівників з продажу, маркетингові і менеджерів.

В умовах війни і економічної нестабільності галузь змогла адаптуватися, зберігши рівень зайнятості та забезпечивши необхідність у фармацевтичних товарах і продуктах, що зробило її менш вразливою до економічних коливань.

Програми державного забезпечення та закупівель медикаментів Національною службою здоров'я України (НСЗУ) також сприяли розвитку малого та середнього бізнесу в аптечній мережі, що додатково стимулює зайнятість.

Враховуючи важливість фармацевтичної галузі для системи охорони здоров'я, кількість робочих місць в галузі може зрости в умовах потреби в лікувальних засобах і медичних виробках.

Таким чином, фармацевтичний ринок відіграє важливу роль в забезпеченні зайнятості в Україні, особливо в умовах соціальних та економічних викликів.

Висновки. Здійснений аналіз фармацевтичного ринку України дозволяє оцінити загальну картину ринку України, його тенденції та перспективи.

Фармацевтичний ринок України є соціально та економічно пріоритетним сектором національної економіки, він характеризується високими темпами росту. Серед ключових чинників, які впливають на розвиток цього ринку, ми виділяємо такі: (1) розвиток нормативно-правової бази, реалізація медичної реформи у контексті введення програми «Доступні ліки», зміни у законодавстві щодо реєстрації фармацевтичних препаратів; регулювання ціноутворення та імпорту, введення електронного рецепта; (2) попит і споживання: на структуру попиту впливають найпоширеніші нозологічні форми хвороб, а також цінова чутливість

населення через зниження рівня платоспроможності (популярність генериків у порівнянні з оригінальними препаратами) і зміни в споживчих звичках через тенденцію до здоров'язбереження (зростання попиту на вітаміни та БАДи); (3) інновації та цифровізація: інвестиції в інноваційні розробки, виробництво біологічних препаратів, розвиток телемедицини, впровадження електронного рецепта та онлайн-аптек, інноваційні форми доставки ліків (дрони, кур'єрські служби).

Серед ключових викликів останніх років, з якими стикнулася національна фармацевтична галузь за останні роки, ми можемо виділити наступні: пандемія COVID-19, яка призвела до потреби у вакцинації та специфічних медичних препаратах. Повномасштабна війна на території України привела до руйнуваннями інфраструктури, викликів в енергетичній сфері, скороченню купівельної спроможності населення і щонайважливіше для галузі – логістичними труднощами, особливо у зонах бойових дій та територіях, наближених до бойових дій. Відбулася релокація українських компаній: близько 30% фармацевтичних виробників перенесли потужності на захід України.

Безумовно, залишається викликом і високий рівень конкуренції, як з іноземними фармацевтичними компаніями (особливо BigPharma, які володіють найбільшою часткою на світовому фармацевтичному ринку, мають значний науковий та інвестиційний потенціал), так і всередині галузі – дедалі сильніше відбувається витіснення незалежних аптек великими мережами, а частка крупних українських фармацевтичних виробництв переважає. Імпортозалежність також залишається ключовим викликом, оскільки понад 50 % медичних препаратів – це

імпортні, що підвищує вразливість до коливань валютного курсу, а також досі існує висока залежність від імпортних активних фармацевтичних інгредієнтів.

Серед ключових тенденцій розвитку українського фармацевтичного ринку ми можемо відзначити, перш за все, зростання локального фармацевтичного виробництва через високі інвестиції у виробництво генериків та розширення асортименту вітчизняних препаратів. Іншою ключовою тенденцією є цифровізація, що призвела до впровадження електронного рецепту з 2023 року та активного розвитку e-commerce (онлайн-аптек). За прогнозами, зростання частки онлайн-продажів у 2024 році буде до 20% ринку завдяки спрощенню законодавства і покращенню логістики.

Інтеграція фармацевтичного ринку з європейським ринком призводить до покращення якості вітчизняних фармацевтичних препаратів та товарів через гармонізація стандартів виробництва. Українські фармацевтичні виробники активно інвестують у модернізацію заводів, приводячи у відповідність стандартів GMP – у 2023 році, інвестиції в українську фармацевтику сягнули близько 5 млрд грн.

Але також зростає державна підтримка галузі, оскільки вона є як соціально, так і економічно значущою для країни. Програма «Доступні ліки» – це ключовий драйвер споживання рецептурних препаратів та реалізації державної підтримки галузі через механізм реімбурсації. До державної підтримки долучаються і механізми державних дотацій на інноваційні заходи, часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію інноваційних проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва тощо.

Список використаних джерел:

1. Аналіз ринку фармацевтики України. 2019 рік. *Pro-Consulting*. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-farmaceutiki-2019>
2. Аптечний продаж за підсумками 9 міс 2024 р. *Аптекаonline*. URL: <https://www.apteka.ua/article/705902>
3. Бриф-аналіз фармринку: підсумки травня 2023 р. *Аптекаonline*. URL: <https://www.apteka.ua/article/668982>
4. Бриф-аналіз фармринку: підсумки серпня 2023 р. *Аптекаonline*. URL: <https://www.apteka.ua/article/675194>
5. Бриф-аналіз фармринку: підсумки вересня 2023 р. *Аптекаonline*. URL: <https://www.apteka.ua/article/677739>
6. Бриф-аналіз фармринку: підсумки листопада 2023 р. *Аптекаonline*. URL: <https://www.apteka.ua/article/682530>
7. Горлова І. Огляд фармацевтичного ринку України у часи складних випробувань. *Фармацевтична галузь*. 2023. № 1 (94). URL: <https://promoboz.com/ru/journal/2023/1-94-2023/oglyad-farmatsevtichnogo-rynku-ukrayiny-v-chasy-vazhkyh-vyprobuvan/>
8. Підсумки аптечних продажів 2023. *ProximaResearch*. 2024. URL: <https://proximaresearch.com/ua/ua/novini/pharmacy-sales-ua-2023/>
9. Структура фармацевтичного ринку України. *YC.Market*. URL: <https://blog.youcontrol.market/struktura-farmatsievtichnogho-rinku-ukrayini/>

10. Топ-15 фармацевтичних компаній України 2024. Ukrainian Business Award. URL: <https://uba.top/pharmaceutical-companies-in-ukraine/>
11. Травіна О. В. Фармацевтичний ринок України в конструкції сучасного глобального фармацевтичного ринку: сучасний стан та тенденції розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 12. С. 192–196. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.12.192>
12. Хуторна К. Зміни в українській фармі за рік: обсяг ринку та споживання зросли, імпорт та експорт набирають обертів. *Mimd*. 2024. URL: <https://mind.ua/publications/20277804-zmini-v-ukrayinskij-farmi-za-rik-obsyag-rinku-ta-spozhyvannya-zrosli-import-ta-eksport-nabirayut-ober>

References:

1. Analiz rynku farmatsevyky Ukrainy. 2019 rik. Pro-Consulting. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-farmacevtiki-2019>
2. Aptechnyi prodazh za pidsumkamy 9 mis 2024 r. Aptekaonline. URL: <https://www.apteka.ua/article/705902>
3. Bryf-analiz farmrynku: pidsumky travnia 2023 r. Aptekaonline. URL: <https://www.apteka.ua/article/668982>
4. Bryf-analiz farmrynku: pidsumky serpnia 2023 r. Aptekaonline. URL: <https://www.apteka.ua/article/675194>
5. Bryf-analiz farmrynku: pidsumky veresnia 2023 r. Aptekaonline. URL: <https://www.apteka.ua/article/677739>
6. Bryf-analiz farmrynku: pidsumky lystopada 2023 r. Aptekaonline. URL: <https://www.apteka.ua/article/682530>
7. Horlova I. Ohliad farmatsevychnoho rynku Ukrainy u chasy skladnykh vyprobuvan. *Farmatsevychna haluz*. 2023. № 1 (94). URL: <https://promoboz.com/ru/journal/2023/1-94-2023/oglyad-farmatsevychnogo-rynku-ukrayiny-v-chasy-vazhkyh-vyprobuvan/>
8. Pidsumky aptechnykh prodazhiv 2023. ProximaResearch. 2024. URL: <https://proximaresearch.com/ua/ua/novini/pharmacy-sales-ua-2023/>
9. Struktura farmatsevychnoho rynku Ukrainy. YC.Market. URL: <https://blog.youcontrol.market/struktura-farmatsievtichnogho-rinku-ukrayini/>
10. Top-15 farmatsevychnykh kompanii Ukrainy 2024. Ukrainian Business Award. URL: <https://uba.top/pharmaceutical-companies-in-ukraine/>
11. Travina O. V. Farmatsevychnyi rynek Ukrainy v konstruktsii suchasnoho hlobalnoho farmatsevychnoho rynku: suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2024. № 12. P. 192–196. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.12.192>
12. Khutorna K. Zminy v ukraïnskii farmi za rik: obsiah rynku ta spozhyvannia zrosly, import ta eksport nabyraiut obertiv. *Mimd*. 2024. URL: <https://mind.ua/publications/20277804-zmini-v-ukrayinskij-farmi-za-rik-obsyag-rinku-ta-spozhyvannya-zrosli-import-ta-eksport-nabirayut-ober>